

VLADIMIR KYAS

RECEPCJA NAJSTARSZEGO PSAŁTERZA CZESKIEGO W POLSCE

Psalterz należy do tych ksiąg biblijnych, które zostały przetłumaczone z języka greckiego na język starosłowiański już na początku misji bizantyjskiej Konstantyna i Metodego na Morawach w r. 863¹, psalmy bowiem zaliczyć trzeba do filarów kultury chrześcijańskiej. Ów przekład psalterza podzielił losy piśmiennictwa starosłowiańskiego na Morawach (przejściowo prawdopodobnie i w ziemi krakowskiej), a później w Czechach. W czasach, gdy założone zostało biskupstwo praskie (r. 973), psalmy starosłowiańskie tworzyły, jak świadczy pierwsza legenda starosłowiańska o św. Wacławie², część poezji religijnej tej diecezji i taką funkcję pełniły aż do zanku liturgii słowiańskiej pod koniec XI w. Nie wiadomo, czy przekład ten utrzymywał się w ciągu następnego stulecia w tradycji ustnej, jak to miało miejsce ze starosłowiańskim ewangelizmem³, zachowanego bowiem przekładu psalterza na język czeski nie można uznać za kontynuację wersji starosłowiańskiej, gdyż jest on zupełnie nowym przekładem, dokonany bezpośrednio z łaciny, zawierającym jedynie dalekie echa dziedzictwa języka starosłowiańskiego. Sądząc po kształcie językowym dwu najstarszych zapisów, ów staroczeski przekład istniał w drugiej połowie XIII w., czasu jego powstania wszakże nie znamy, doszło do tego prawdopodobnie w w. XIII. Pierwotnie był to międzywierszowy przekład w rękopisach łacińskich, jak świadczy o tym najstarszy dochowany czeski *Psalterz wittenberski* (rękopis z drugiego ćwierćwiecza XIV w.) oraz *Psalterz glosowany Muzeum Narodowego*, zawierający glosy wybrane z pełnego przekładu (glosy czeskie zostały tam wpisane prawdopodobnie pod koniec XIII w.). Przekładu dokonano po to, by czytelnik tekstu łacińskiego lepiej rozumiał jego sens, był to więc pierwotnie tekst pomocniczy. Kiedy później w ciągu XIV w. literatura czeska zaczęła rozwijać się z wielkim rozmachem i gdy powstały dwa nowe przekłady psalterza, ów pierwotny przekład poprawiono pod względem językowym i tekstowym: z mniejszymi poprawkami wpisany został do najstarszej znanej czeskiej biblii — *Biblii leskowieckiej*, na-

¹ Najstarszy starosłowiański tekst psalterza dochował się w *Psalterzu synajskim* (Wyd. S. Siewierjanov. Leningrad 1922).

² M. Weingart. *Pravni česko-církevněslovanská legenda o sv. Václavu*. W: *Svatováclavsky sborník*. Praha 1934 s. 117 (cyt. psalm 24,7).

³ J. Vašica. *Bible v české kulturní tradici*. „Logos” 4:1949 — *Biblica*, příloha pro studium bible s. 7-8.

pisanej około r. 1375⁴, na nowo tekst ten został opracowany w *Psalterzu podiebradskim* napisanym w r. 1396.

Drugi czeski przekład psalterza powstał mniej więcej w drugim ćwierćwieczu XIV w., zachował się zaś w *Psalterzu klementyńskim*, napisanym w połowie XIV w. Przekład ten zgodnie z upodobaniami ówczesnej doby zawierał szereg poetyckich, sztucznie utworzonych wyrazów; jego nowe opracowanie reprezentuje *Psalterz kapitulny* z trzeciego ćwierćwiecza XIV w. Po raz trzeci psalterz przetłumaczony został na język czeski w okresie bujnego rozwoju twórczości literackiej w końcu XIV w., a najstarszy jego zapis zachował się w *Biblii boskowickiej*, napisanej około r. 1415. Przekład ten stał się następnie podstawą dalszych opracowań czeskich w w. XV.

O przekładzie psalterza na język polski zachowała się wzmianka w żywocie błogosławionej księżny Kingi, która po śmierci swego męża — Bolesława V Wstydliwego († 1279) — wstąpiła do klasztoru w Sączu. Zgodnie ze słowami żywotu, który w dochowanej postaci pochodzi prawdopodobnie z r. 1401, Kinga po nabożeństwie odmawiała zawsze przed odejściem z kościoła dziesięć psalmów w języku ludowym, tak że stopniowo odśpiewywała cały psalterz⁵. Nieco inną wiadomość podaje Długosz, a mianowicie, iż Kinga śpiewała zawsze przed odejściem z kościoła siedem psalmów pokutnych w ludowym języku polskim⁶ (tzn. psalmy 6, 31, 37, 50, 101, 129, 142). Oba te przekazy opierają się zapewne na starszych źródłach. Jeśli oba są prawdziwe, wynikałoby z tego, że błogosławiona Kinga miała chyba najpierw przekład siedmiu psalmów pokutnych, a później przekład całego psalterza na język ludowy. Określenie *in vulgari* w w. XIII nie musiało oznaczać przekładu polskiego, ale także czeski lub niemiecki, mamy bowiem dowody, iż oba te przekłady istniały w żeńskich klasztorach XIII w. Określenie Długosza *in vulgari Polonico* można uznać za interpretację starszego przekazu przez Polaka z w. XV, gdy polski przekład psalterza był sprawą powszednią. Można by wprawdzie przypuścić, iż za życia błogosławionej Kingi istniał polski przekład siedmiu psalmów pokutnych, który następnie zaginął (przynajmniej nie pozostał po nim żaden ślad — patrz niżej tekst psalmu 142), ale o wiele prawdopodobniejsze jest domniemanie, że to był przekład czeski, w Polsce więc zupełnie zrozumiały, oznaczony jako przekład w języku ludowym. Przypuszczenie to jest tym prawdopodobniejsze, że spowiednikiem błogosławionej Kingi był kapelan czeski Petr Odranec.

Rzeczywistym dowodem oddziaływania psalterza staroczeskiego w Polsce jest najstarszy zachowany psalterz polski — *Psalterz floriański* — którego powstanie

⁴ V. Kyas. *Pravni český překlad bible*. Rozprawy ČSAV, řada společenských věd. 81:1971 z. 1 s. 33.

⁵ „Item ex intencione proprie industrie consuetudo sibi inerat, quod decem psalmos in vulgari, antequam ecclesiam exiret, Deo persolvebat [...] et sic totum psalterium per ordinem complebat” (*Monumenta Poloniae historica*. T. IV. Lwów 1884 s. 706).

⁶ „Haec sola de ecclesia non recedebat, sed Psalmos septem poenitenciales cum letania [...] devotissime in vulgari Polonio psallens, et solitaria Deum ardentius venerans, placatum illum [...] satagebat” (*Joannis Dlogossii Senioris Opera omnia*. Vol. 1. Cracoviae 1887 s. 261).

prawdopodobnie łączyć należy z inicjatywą królowej Jadwigi († 1399). Przez analizę jego tekstu wykazałem, że przekład polski opierał się o wersję czeską z dziewięćdziesiątych lat XIV stulecia⁷. Tekstem podstawowym tej wersji był najstarszy czeski przekład (czyli wersja wittenberska) w nowszym kształcie językowym i tekstowym, hojnie przy tym zaopatrzonej w międzywierszowe glosy, przejęte z przekładu drugiego, a miejscami również z najnowszego przekładu trzeciego. Tłumacz pierwszej części *Psałterza floriańskiego* (do psalmu 101,18) uwzględniał w znacznej mierze glosy, a więc wersję klementyńską, podczas gdy część napisana przez drugiego i trzeciego pisarza *Psałterza floriańskiego* opierała się w całości na podstawowej wersji wittenberskiej, zaś na glosy z wersji klementyńskiej i boskowickiej zwracano w nich rzadziej uwagę. Drugi pisarz jednakże włączył owe glosy wprost w tekst jako dublety.

Jeśli chcemy bliżej ukazać recepcję staroczeskiego psalterza w języku polskim, należy objaśnić, w jaki sposób pracowano nad polskim psalterzem. W tym celu wykorzystamy materiał zaczerpnięty z pracy drugiego i trzeciego pisarza *Psałterza floriańskiego*, gdzie właśnie przyjęcie pierwotnego przekładu czeskiego jest najbardziej widoczne, podczas gdy u pisarza pierwszego sytuacja jest bardziej złożona, choć ogólnie podobna.

Jako przykład cytujemy cały psalm pokutny 142 zapisany przez trzeciego pisarza *Psałterza floriańskiego* obok wersji wittenberskiej (w nawiasie cytujemy inne warianty staroczeskie, o ile przejął je przekład polski)⁸. Wprowadzamy następujące oznaczenie zabytków:

- C — czeski *Psałterz klementyński*, Praga, Universitní knihovna, sygn. XVII A 12, wydał A. Patera, Praha 1890.
- F — polski *Psałterz floriański*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, wydał W. Tarszycki, Lwów 1939.
- K — polski *Psałterz krakowski* z 1532 roku, starodruk Biblioteki Jagiellońskiej Cim. 907.
- L — czeska *Biblia leskowiecka* (drezdeńska); spłonęła, odpisy i fotokopie w „Ustavu pro českou a světovou literaturu” ČSAV w Pradze.
- M — polskie *Modlitwy Wacława* z kodeksu VI N. 2 Biblioteki Uniwersyteckiej w Budapeszcie, wydał L. Malinowski, Kraków 1887.
- O — czeski *Psałterz podiebradski* z r. 1396, Dresden, Sächsische Landebibliothek k 2, wydał A. Patera, Praha 1899.

⁷ V. Kyas. *Česká předloha staropolského žaltáře*. „Rozprawy ČSAV řada společenských věd”. 72:1962 z. 1. — O czeskich wpływach w *Psałterzu floriańskim* pisał szczegółowo W. Nehring. *Iter Florianense*. Poznań 1871; tenże. *Archiv für slavische Philologie*. 2:1877 s. 409-436; patrz też Z. Stieber. *Wpływ czeszczyzny na kształtowanie się polskiego języka literackiego*. W: *Česko-polský soborník vědeckých prací II*. Praha 1955 s. 29-30.

⁸ Numeracja wersetów *Psałterza* według Wulgaty (w nawiasach okrągłych numeracja różna według wydań rękopisów staropolskich). Opuszczone przez pisarza litery uzupełniamy w nawiasach kątowych.

- P** — polski *Psalterz puławski*, Kraków, Muzeum Czartoryskich, wydał S. Stoński, Warszawa 1916.
- U** — czeski *Psalterz kapitulny*, Praga, Národní Museum I E 65, wydał E. Rippl, Praha 1928.
- W** — czeski *Psalterz wittenberski*, Wittenberg, Bibliothek des Ewangelischen Predigerseminars A IV 6, wydał J. Gebauer, Praha 1880.

PSALM 142

PSALTERZ WITTENBERSKI:

¹ Hospodine, vslyss modlitwu mu, vssima wzviesz prosbu mu (modlenye me U) v pravdie twey, vslyss mye v twem pravie.

² Y newchod w sud s sluhu twym, nebo nebude zprawn przed tobu (prsed twym obliczegem C) kazdy (wsseliki L) zywy.

³ Nebo stihal gest neprziatel dussyu mu, ponyzil w zemyu zywoť moy. Posadil mie w temnyczy iako myrtwe wieznie (swieta U);

⁴ y tuzyl gest na mye (we mnye C) duch moy, we mnye smutilo sie gest (smuceno gest L) sirdcze me.

⁵ Pomniel ysem dny starich, myslil ysem w wsiech skutcziech (dyelech C) twich, v czyneny (w uczyneny L) ruku twu myslil ysem.

⁶ Rosprostrziech rucznie mogli k tobie, dussie ma iako zemie bez wody tobie.

⁷ Nahle vslyss mye, hospodine: vstal (omdlel O) duch moy. Ne otwrazczy oblycziegie tweho ote mne, y podoben budu stupuyuczym w giezero.

⁸ Vslyssano vczyn mnie rano mylosirdie tve, nebo ysem w tie vfal. Znamu my vczyn cziestu, po niez bich chodil, nebo k tobie zpodyal ysem dussy mu.

⁹ Zprosti mie ot neprzatel mich, hospodine, k tobie ysem vtekl:

¹⁰ navcz mie czynity woly twey, nebo boh moy ysi ty. Duch twoy dobri dowede mye w zemyu prawu;

¹¹ pro tve gmie (dod. hospodine L) obzywiss mye v prawednosti twey. Wywedess z smutka (zamatka O) dussy mu,

¹² a v mylosirdy twem rozprassis neprzately me. Y zatratyss wsieczky, gyz mutie dussy mu, nebo yaz sluha twoy ysem.

PSALTERZ FLORIAŃSKI:

Gospodne, wysluszay modlytwø moyø, vszyma przymy modlene moge w prawdze twogey, wyslvszay mø w twogey prawocze. A ne wchodzy w sød se slvgø twogym, bo ne sprawn bødze przed oblyczym twogym wszelky szywy.

Bo nascygal gest neprzyaczal moy dusza moyø, vsmerdzyl gest w szemy szywoť moy. Posadzyl me w czemnvczy jako martwe swata;

y teszny byl we mne duch moy, we mne zamøczone gest sercze moge.

Pomnal gesm dny stare, myslil gesm w wszech dzelech twogych, y w vczynkoch røkv twoyv myslil gesm.

Rosprostrzel gesm røcze moge kv tobe, dv-sza moga jako szema prz e s wody tobe. Nagle wslyszy mø, gospodne: omdlal gest duch moy. Ne otwrazczy oblycza twego ode mne, a podowen bødø støpayoczym w gezero.

Vslyszane vczyn rano miloserdze twogø, bo gesm w czø pfał. Znamo vczyn mne drogø, po geysz bych chodzil, bo k tobe podnoszl geszem dusza mogø.

Wytargny mø ot neprzyaczelow mogych, pane, ku tobe vczekl gesm:

navczy mø czynycz woley twogey. Dvch twoy dobry wodzycz mo bødze w szemo prawø;

prze ymo, gospodne, oszywysz mø w prawocze twogey. Wywedziesz z zamota dusza moyø,

a w myloserdze twogem rosprosyzysz neprzyaczete moge. Y stracysz wszytky, gysz møczø dvszan moyø, bo ya sluga twoy gesm.

Jest rzeczą oczywistą, że polski tłumacz śledził tekst łaciński Wulgaty jednocześnie z czeskim głosowanym przekładem. Po czesku rozumiał, dostrzegał różnice między językiem czeskim a językiem polskim, nie wpisywał więc mechanicznie tekstu czeskiego w polski, jak czynili to później tłumacze *Biblii królowej Zofii*, którzy w ten sposób przejęli wiele zakłócających tekst czeszizmów⁹. Podstawowe specjalne terminy psalterza były w języku polskim ustalone, np. prodigium — *cudo* (po czesku *zázrak*), testamentum — *obřad* (*ustavenia, úprava*), vanitas — *prožność* (*jěšit, jěšitenství*), labor — *robota* (*úsilě*), humilitas — *šmiara* (*pokora*), humiliare — *ušmierzyc* (*pokořiti*), salus — *zbawienie* (*spasenie*), salvare — *zbawic* (*spasiti*). W kilku wypadkach tłumacz wprowadził swoisty sposób tłumaczenia, od którego w późniejszych psalterzach polskich odstąpiono, np. iniquitas — *lichota*, podczas gdy w PK jest *złość* (*nepravednost W, zlost C*), iustificatio — *prawota* (*sprawiedliwość K, pravednost W*), persequi — *nastać* (*przesladować K, nenáviděti W*).

W niektórych miejscach można obserwować wysiłek polskiego tłumacza, by nie poddawać się zbyt niu wpływowi czeskiemu, by wysłowić się w sposób jak najbardziej samodzielny, chociaż przejęcie danego wyrazu wprost się samo prosiło i takie znajduje się w *Psalterzu puławskim*, w *Modlitwach Wacława* lub w *Psalterzu krakowskim*:

Psalm 118,41 *przid* [...] *pozdravenye tve podle wymluwy tve W — przydzy* [...] *zbawene twoge podlug słowa twego FP* (*podlug wimowi twoiey MK*), *veniat* [...] *salutare tuum secundum eloquium tuum*; to samo także gdzie indziej, np. 118,50 *nebo mluwa* (*wymluwa L*) *twa obzwywla mye WL — bo słowo twoge szywyło gest mø FP* (*wimowa twoia MK*), *quia eloquium tuum vivificabit me*; w innych miejscach jednakże tłumacz pozostawił tenże wyraz wzoru czeskiego:

118,116 *Przigny mie podle mluwy tve W — Przymy myø podlug molwy twogey FU* (*podlug wimowi twey MK*), *suscipe me secundum eloquium tuum*;

118,165 *nenye gim pohorssenye W — ne gest gym posmewane FP* (*nie iest im pogorszenie*), *non est illis scandalum*;

136,7 (10) *wyprazdnyete, wyprazdniete az do zaklada w nem W — zgynaczycze, zgynaczycze asz do zaloszena w ney F* (*skaszczycze, skaszczycze P, wyprožńcie, wyprožńcie K*), *exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea*;

139,12 *Muz iaziczny neoprawy sie na zemy W — Mosz molwyoczny na przespege na szemy F* (*yezyczny PK*), *vir linguosus non dirigitur in terra*.

Aby uniknąć przejęcia tego samego wyrazu, przetłumaczył Polak raczej wyraz *słowo* zamiast *wymowa*, *pošmiewanie* zam. *pogorszenie*, *zjinaczyc* zam. *wyprožnić*, *mówiący* zam. *yezyczny*. Podobny wysiłek, by samodzielnie wyrazić oryginał łaciński, widzimy w użyciu wyrazu *osiedzenie* zam. łac. *possessio* (103,25 *napilnena gest zemye sbozie tweho W — napelnyona yest zemya ossedzyenym twogym F, bogactwem twoim K*,

⁹ „[...] przekład jest niewolniczy w niesłychanym stopniu. Tekst polski idzie przeważnie słowo w słowo za czeskim [...] tak bowiem pracowała ogromna większość tłumaczy (S. Urbańczyk. *Biblia królowej Zofii a staroczeskie przekłady Pisma św.* Kraków 1946 s. 44).

impleta est terra possessione tua) lub wyrazu *część* zam. łac. *portio* i *sors* (118,57 *Diel moy [...] ostrziehati zakona tweho* W — *Czøszcz moya [...] strzedz zakona twego* FPK, *portio mea [...] custodire legem tuam*; 124,3 *neotstupi hospodyn prutu hrziessnich nad urazu prawych* W — *ne zostawy gospodyn prøta grzesznich na czeszy prawych* F, *nad szczøszczym* PK, *non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem iustorum*).

Przytoczone tutaj zjawiska są jednakże stosunkowo rzadkie, ponieważ w przeważającej większości przypadków wersja staropolska zawiera słowa identyczne z tymi, jakie występują w tekście czeskim lub bardzo do nich podobne. Zaobserwować to można już na podstawie cytowanego 142 psalmu, na poparcie zaś tego twierdzenia dałoby się przytoczyć wiele dalszych przykładów, w których autor tekstu polskiego albo całkowicie przejmował czeskie wyrazy, albo je częściowo pod względem słowotwórczym korygował. Uważamy więc, że wyrazy te były wówczas przeważnie zrozumiałe dla Polaków, choć czasem może nie były wyrazami potocznymi na obszarze całej Polski, a niektóre zapewne były już przestarzałe (np. *gospodzin*, *pop*); czytelnicy polscy jednakże pojmowali ich sens:

102,15 (14) *czlowiek [...] jako kwiet polsky, tak otektwe* W — *czlowyek [...] jako kwyet polny, tako otektczwe* (zakwczye P, okwitnie K), *sic effloreat*;

106,25 *Rzekl, y stal duch wilny (wlnny* L) WL — *Rzekl yest, y stal dvch welny* F (welny P, wełności K), *spiritus procellae*;

112,3 *Ot wzhodu slunczie az do zapada* W — *Od sluncza wzhoda asz do zapada* FP (do zachodu K), *ad occasum*;

118,19 *Bidlny ysem yaz na zemyu* W — *Bydloczy ya gesm na szemy* FP (Przebywáiaci K), *incola ego sum*;

118,94 *sprawedenstwie tweho sem dobiwal* W — *prawot twogych dobywal gesm* FP (szukalem K), *iustificaciones tuas exquisivi*;

118,103 *Kako sladka [...] nad med (stred* L) *vstom mym* WL — *Iako sladko [...] nad strzedz vstom mogym* FP (nad miód K), *super mel*;

119,5 *Horze mnye, ze sie przyebitek moy prodil gest* W — *Gorze mne, ysz przebit moy przedlvszyl sø gest* FP (Biádã mnie K), *heu mihi*.

Bardzo trudno jest przy tym zdecydować, co należy uznać za rzeczywiste czechizmy, nie posiadamy bowiem w dostatecznej ilości odpowiedniego polskiego materiału językowego z pogranicza XIV i XV w. Można jedynie wyrazić przypuszczenie, że niektóre wyrazy czy pewne ich formy nie występowały w tym czasie w języku polskim, a więc że chodzi o zapożyczenie z języka czeskiego:

102,6 *Czynye [...] sud wssiem nasile tirpieczym* W — *Czynye [...] szød wszem nasyle czyrpyonczym* F (krzywdy PK), *iniuriam patientibus*;

103,25 (26) *tamo lazuky, gichz nenyne czisla* W — *tamo laszoczi zwyerz, gemvsz nye hescz czysla* FP (lidžbã K), *quorum non est numerus*; to samo 104,34 (33) *chrust, gehoz nebiesse czysla* W — *chrost, gemvsz ne bylo czysla* FP; podobne 104,12 *Kdziz biechu w zisle w kratkem* W — *Gdy sø byli czysla krotkego* FP, *cum essent in numero brevi*;

104,25 (24) *aby [...] lest czynily w sluhi geho W — bychø [...] lescz czynily w slvghy yego F (zdradę PK), ut [...] dolum facerent;*

105,29 *wzmożeno gest w nich spadenyje W — rozmnoszylo se w nych sspadzenye FP (vpad K), multiplicata est in eis ruina; podobne 109,6 (7) Sudyti bude w narodiech y napilny spadenyje W — Sødzycz bødze w narodzech albo w pokolenych, y napelny vpadzena FP (vpady K), implebit ruinas;*

105,40 (38) *omyrzala gest gey diedyna geho W — omrzalo yest gey dzedzyny swoyey F (ssyadl yest P, w mierząće miał K), abominatus est hereditatem suam;*

138,22 (21) *Swirchowanu nenawistyu nenawiedl (!) ysem gich W — Swyrchowany nenzrzenym nenazrzal gesm gych FP (Doskonalam nienawiścią K), perfecto odio;*

139,10 *vsil rtow gich przykryge gie W — vszyla warg gych pokrige ge F (pracza P, robotá K), labor labiorum;*

143,2 (3) *Zaslonitel moy, a wen ysem vřal W — Zaslonyczel moy, y wen gesm pfal F (Zaszczytca P, Obrońcá K), protector meus.*

Przy badaniach nad recepcją staroczeskiego tekstu psalterza w języku polskim nie wolno obierać sobie za punkt wyjścia szczegółów, ale jedynie ogólny sposób owego przejmowania. Rozwijająca się literatura czeska drugiej połowy XIV w. trafiła w Polsce na żyzną glebę i pobudzała rodzime polskie dążenia twórcze, wzdrągające się przed mechaniczną recepcją. Dopiero zalew bogatej czeskiej produkcji literackiej we wszystkich dziedzinach, jaki miał miejsce w w. XV, stłumił ów twórczy wysiłek w Polsce i sprzyjał mechanicznemu przekładowi tekstów czeskich na język polski oraz przejmowaniu w większym zakresie czeskich wyrazów.

DIE ÜBERNAHME DES ÄLTESTEN TSCHECHISCHEN PSAŁTERS IN POLEN

Zusammenfassung

Zur Zeit der Gründung des Prager Bistums im Jahre 973 war in der altkirchenslavischen Literatur in Böhmen derjenige Psalter im Gebrauch, der am Anfang der Mission des Konstantinus und Methodius in Mähren im Jahre 863 aus Griechischem übersetzt wurde. Diese Übersetzung ist aber am Ende des XI. Jahrhunderts zugleich mit der slavischen Liturgie eingegangen und der altschechische Psalter, der im XIII. Jahrhunderte aus Lateinischem übersetzt wurde, war mit jener altkirchenslavischen Version in keiner unmittelbaren Verbindung. Diese altschechische Übersetzung entstand in der lateinischen Handschrift als ein zwischenzeitlicher Hilfstext, damit der Leser den Sinn der lateinischen Wörter besser verstehen könnte, und blieb im Wittenberger Psalter aus dem zweiten Viertel des XIV. Jahrhunderts erhalten, zahlreiche Glossen davon auch im sog. glossierten Museums-Psalter aus dem Ende des XIII. Jahrhunderts. Im XIV. Jahrhunderte wurde diese Übersetzung neu bearbeitet; dies beweist der Psalter in der ältesten tschechischen sog. Leskowecer Bibel aus der Zeit um das Jahr 1375. Von neuem wurde der lateinische Psalter ins Tschechische im zweiten Viertel des XIV. Jahrhunderts verdolmetscht; diese Version enthält der Klementiner Psalter aus der Hälfte dieses Jahrhunderts, aufs neue wurde dieser Text im Kapitelsalter aus dem dritten Viertel des XIV. Jahrhunderts bearbeitet. Zum dritten Mal wurde der Psalter an der Neige des XIV. Jahrhunderts übersetzt; der älteste Text dieser Version befindet sich in Boskowitzter Bibel, die um das Jahr 1415 geschrieben wurde.

Eine Nachricht vom polnischen Psalter überliefern die Lebensbeschreibungen der seligen Kinga, die nach dem Tode ihres Mannes, des Fürsten Boleslaus V. († 1279) in das Kloster in Sącz eingetreten ist. Der lateinischen Legende zufolge, die wahrscheinlich im Jahre 1401 geschrieben wurde, betete die selige Kinga nach dem Gottesdienst jedesmal zehn Psalmen in der Volkssprache, sodass sie stufenweise den ganzen Psalter vollendete; nach der Schilderung des Chronisten Długosz sang sie jedesmal sieben Busspsalmen in polnischer Volkssprache. Es ist wahrscheinlich, dass Kinga einen damals schon bestehenden tschechischen Psalter besaß, da ihr Beichtvater auch ein tschechischer Priester war.

Der Einfluss des altschechischen Psalters erweist sich markant im ältesten polnischen sog. Florianer Psalter, der vermutlich aus Anlaß der Königin Jadwiga († 1399) entstand. Die polnischen Übersetzer folgten zugleich mit dem lateinischen Original auch eine tschechische glossierte Übersetzung, wo als Grundtext die älteste Verdolmetschung (die Wittenberger Version) stand, die Glossen jedoch aus der Klementinischen, stellenweise auch aus der Boskowitzter Version übernommen wurden. Der Text des ersten Schreibers des Florianer Psalters (bis zum Psalm 101,18) zog in höherem Masse die Glossen des Klementinischen Typus in Betracht, wogegen der Text des zweiten und des dritten Schreibers die Wittenberger Version zur Grundlage hatte und die Glossen nur wenig berücksichtigte, sodass sich eben hier der Einfluss des ältesten tschechischen Psalters am besten bemerkbar macht.

Die Untersuchung dieses Einflusses weist darauf, dass der polnische Übersetzer den tschechischen Text im beträchtlichen Masse übernommen hat, aber er machte es nicht mechanisch (wie später die Übersetzer der Sophienbibel), sondern er hielt sich womöglich an die rein polnische Terminologie fest und bemühte sich auch um die eigene Äußerung (*possessio* — *osiedzenie*, *portio* — *część*), an einigen Stellen wich er sogar den Ausdrücken des tschechischen Textes aus, obwohl diese für das Polnische ganz geeignet waren und die späteren polnischen Übersetzer gerade diese verwendeten; er übersetzte z.B. *eloquium* — *słowo* anstatt *wymowa* (tschechisch *výmluva*), *scandalum* — *pośmiewanie* anstatt *pogorszenie* (*pohoršení*), *exinanire* — *zjinaczyć* statt *wypróżnić* (*vyprázdniť*), *linguosus* — *mówiący* statt *języczny* (*jazyčný*). Die waren Bohemismen hier festzustellen ist aber sehr schwierig, da aus jener Zeit kein polnisches Material im ausreichenden Masse erhalten blieb und da im Polnischen damals zahlreiche Ausdrücke üblich waren, die dort später eingingen, im Tschechischen aber sich erhielten. Man kann nur vermuten, dass als Lehnwörter in diesem Teil des Florianer Psalters folgende Ausdrücke zu betrachten sind: *czysło*, *leść*, *nasile*, *omierzieć*, *spadzenie*, *upadzenie*, *usile*, *zastoniciel*, *zwierzchowany*.